

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОДІЛЬСЬКОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ РОЗСЕЛЕННЯ

Браславська О.В.,
педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри географії та
методики її навчання

Терещенко О.С., магістрант 1 курсу

Функціональний розвиток регіональної системи розселення – динамічний, безперервний процес. Дослідження функціонального розвитку полегшується тією обставиною, що не маючи безпосередньої можливості досліджувати предмет у «зафіксованому» стані, можна виявити основні чинники процесу та засобом аналізу їх впливів розкрити сутнісні сторони процесу функціонального розвитку на даний момент, у минулому чи на перспективу, тобто відділити головне від другорядного. За характером дії та походженням чинники функціонального розвитку регіональної системи розселення Поділля поділяються на дві групи: - природні, що вміщують природні умови та ресурси, як матеріальну і об'єктивну основу існування людської цивілізації; - соціально-економічні чинники, що здійснюють потужний суспільноісторичний вплив на траєкторію функціонального розвитку конкретного міста засобом різноманітних економічних, політичних, екологічних та ін. факторів. Природні умови та ресурси формують один з головних чинників функціонального розвитку й спеціалізації господарства. Рациональне використання природних ресурсів, посилення уваги до всебічного ресурсозбереження – важливе й відповідальне завдання. Природноресурсний потенціал Поділля значний і різноманітний. В умовах інтенсифікації господарської діяльності винятково важливого значення набуває вивчення і рациональне використання земельних, мінерально-сировинних, водних, кліматичних, лісових, рекреаційних та інших ресурсів, їх охорона [2]. Оскільки природні ресурси – компоненти природи, вони класифікуються за належністю до того чи іншого класу явищ природи. За цією ознакою вирізняються такі групи природних ресурсів: мінеральні,

земельні, водні, лісові, фауністичні, рекреаційні, кліматичні та ін. Зупинимо увагу на окремих видах природних ресурсів та умов, котрі можуть впливати на функціональний розвиток Подільської регіональної системи розселення. Мінерально-сировинна база Поділля характеризується, в першу чергу, багатством на різні види нерудних корисних копалин. На Поділлі розміщені цінні й дуже багаті родовища багатьох видів високоякісної гірничодобувної сировини, зокрема каоліну, який за своєю якістю є одним з кращих у світі. Ці родовища приурочені до місць виходу на поверхню та неглибокого залягання від неї порід Українського щита і повсюдно розташовані на Поділлі у Хмельницькій області. Україна має найбільші в світі поклади продуктів вивітрювання гранітів — високоякісних каолінів. Вони характеризуються дуже високою якістю — мають значний вміст окису алюмінію і можуть використовуватися для виробництва алюмінію хімічним способом. Каоліни залягають у межах Українського щита на великих площах і можуть розроблятися в багатьох місцях. Вони видобуваються у Вінницькій області. Головним центром видобутку є Глухівське родовище Вінницької обл. Великими родовищами первинних каолінів є також Велико-Гадоминецьке (Вінницька область). Товщина шару каолінів високої якості становить тут близько 100 м; використовується він, як відомо, для виробництва фарфору, як 11 заповнювач при виготовленні паперу, гуми тощо. Україна повністю забезпечує свої потреби у каоліні для фарфоро-фаянсової, паперової, гумової та інших галузей індустріального виробництва. Основний обсяг високоякісних каолінів використовується для випуску вогнетривких виробів. На Поділлі (території Тернопільської, Хмельницької і Вінницької областей) є також незначні родовища фосфоритів — сировини для виробництва добрив. Поділля є важливою бурякоцукровою базою Європи і країн СНД. Технологія виготовлення цього цінного продукту вимагає використання значної кількості чистого вапняку. Великі його промислові запаси (близько 80 % загальноукраїнських) розташовані у трьох областях — Хмельницькій, Тернопільській та Вінницькій [1]. Значними на Поділлі є поклади

різноманітної сировини для виробництва будівельних матеріалів. По багатьох з них (облицювальних матеріалах, пильних вапняках, крейді тощо) регіон посідає чільне місце в Європі. У регіоні експлуатуються 8 родовищ цементної сировини (у Хмельницькій області). Ця сировина представлена карбонатними та глинистими породами, гідралічними добавками і гіпсом. Основна частина запасів — це карбонатні породи, що мають широке територіальне розповсюдження. Високоякісний пісковик розробляється у Тернопільській області. З областей Поділля значні поклади гранітів у Хмельницькій (Левнівське родовище). Подільські якісні граніти можуть стати важливою статтею українського експорту. Хмельниччина посідає одне з чільних місць у нашій країні за покладами лабрадоритів, котрі використовують як цінний облицювальний матеріал не тільки в нашій країні, але й в інших державах. Найважливіший компонент земельних ресурсів є ґрунти, з їхньою основною якістю – родючістю. Серед зональних типів ґрунтів на Поділлі переважають чорноземи опідзолені та чорноземи типові малогумусні (більше 50 %), темно-сірі опідзолені та сірі лісові (близько 30 %). На Півночі поширені дерново-підзолисті ґрунти. Близько 65 % території Поділля розорано. Водні ресурси Поділля характеризуються наявністю більше ніж 400 річок завдовжки понад 10 км. Вони належать до басейнів Дніпра, Південного Бугу та Дністра. Живлення річок мішане з переважанням дощового та снігового, у Придністров'ї живлення підземними водами становить 40-45 %. Озер на Поділлі мало. Водні ресурси використовують для водопостачання, рибництва, судноплавства (Дністровське водосховище), рекреації. Природні рекреаційні ресурси Поділля вирізняються різноманітністю, але найбільшого лікувально-профілактичного та економічного значення набули бальнеологічні ресурси. Україна широко відома з світі своїми унікальними високоефективними мінеральними лікувальними водами типу «Нафтуса». Їх запаси розміщені в двох 12 регіонах західної частини країни — в районі Трускавця і поблизу Східниці (Львівська область), а також у районі Сатанова (Хмельницька область) і прилеглої до

нього території (включаючи Тернопільську область). Ці води мають високі лікувальні властивості. Вони характеризуються підвищеним вмістом органічних речовин (0,01—0,03 г/л). На їх базі (особливо Східниці Сатанова) є практично необмежені можливості для розширення санаторно-курортного господарства з метою задоволення потреб населення багатьох країн. З виходом на поверхню і неглибоким заляганням Українського масиву в багатьох місцях зв'язані великі запаси радонових вод. Горизонти радонових вод простягаються з північнозахідної частини країни через Поділля, усі центральні території України аж до Азовського моря. В окремих місцях (Хмільник Вінницької області – вміст радону від 50 до 1500-2000 сман/л, мінералізація 0,3-75 г/л; Полонне Хмельницької області та ін.) ці води використовуються для лікувальних цілей. Є значні запаси сульфідних вод: їх хімічний склад досить різноманітний: мінералізація коливається від 0,6 до 35 г/л, вміст сірководню досягає 0,01-0,06 г/л. Отже, Поділля належить до регіону, природні ресурси якого відносно добре вивчені, інтенсивно розробляються й використовуються у господарській діяльності. Цьому сприяють значна територіальна концентрація населення, вигідне економіко-географічне положення, у ряді випадків – унікальність ресурсів, зокрема мінерально-сировинних, земельних, рекреаційних тощо. Список використаних джерел 1. Містечка Східного Поділля / Під заг. ред. Г.І. Денисика. Вінниця: Тезис, 2002. 92 с. 2. Нагірна В.П. Поділля: тенденції змін та перспективи соціально-економічного розвитку. Український географічний журнал. 2000. №2. С. 38–45. 3. Питюренко Е.И. Системы расселения и территориальная организация народного хозяйства. Киев: Наукова думка, 1983. 193 с.